

REFORMA IŠ ARTI IR IŠ TOLI

Apie mokslo ir studijų reformą žiniasklaidoje diskutuojama jau kone dešimtmetis, tačiau sisteminio požiūrio į ją stinga. Mokslinėje literatūroje rastume vos vieną kitą straipsnį, o ekspertų ataskaitų, lyginamųjų studijų kol kas taip pat reta, jos išsklaidytos po įvairias informacijos talpyklas ir paprastai yra riboto rakurso. Todėl knyga *Reforma Lietuvoje: įžvalgos apie mokslo ir studijų pertvarką*¹ reikia dėliaugtis. Tai 2009 m. įvykdytos mokslo ir studijų sistemos pertvarkos vykdytojų, susibūrusių apie ministrą Gintarą Steponavičių, straipsnių rinkinys. Pasak pratarinės autoriaus ir buvusio ministro patarėjo Pauliaus Subačiaus, joje mėginama, „kol neišblėso įspūdžio šviežumas, įdėmiau pažvelgti į tikrove tapusią reformą“, perteikti jos subjektyvų matymą kaip šaltinį „besidomintiesiems mokslo ir studijų institucine kaita“ ir kartu pamėginti suvokti, „kodėl vieni dalykai įvyko, o kiti ne“, „kokiomis sąlygomis įmanoma reforma Lietuvoje“.

Knyga susideda iš dviejų dalių. Pirmojoje, orientuotoje į mokslinį žanrą, publikuojama Nerijos Putinaitės studija „Ko reikia reformai?“ ir Žilvino Martinaičio straipsnis „Kai reformos susitinka institucijas“. Antrojoje knygos dalyje yra trys eseistinės apžvalgos – Eugenijaus Butkaus „Mokslinių tyrimų prasmė ir svarba“, Dainiaus Dikšaičio „Aukštojo mokslo reforma studentų akimis“, Petro Baršausko

¹ *Reforma Lietuvoje: įžvalgos apie mokslo ir studijų pertvarką* / Nerija Putinaitė, Žilvinas Martinaitis, Eugenijus Butkus ir kt., Vilnius: Alma littera, 2014, 280 p.

„Kauno technologijos universitetas kaip reformos analizės atvejis“ ir Raimondo Kuodžio „Aukštojo mokslo ekonomika Lietuvos pavyzdžiu“. Į knygą taip pat įtraukta „Reformos viešųjų įvykių kronika“, sudaryta Pauliaus Subačiaus. Kaip autoriams pavyko atskleisti reformos giluminę logiką, jos sėkmes ir nesėkmes, ko iš jos galima pasimokyti rengiantis tolesniems Lietuvos mokslo ir studijų sistemos tobulinimo žingsniams?

Putinaitės studijoje, užimančioje visą trečdalį knygos, 2009-ųjų mokslo ir studijų pertvarka traktuojama kaip pavyzdinė Lietuvos viešojo sektoriaus reforma, kurios sėkmę lėmė ilgalaikis interesų grupių aktyvumas, politikų įsitraukimas ir ekspertinių kompetencijų susitelkimas. Reformos poreikį autorė sieja su ne iki galo įvykdyta Lietuvos aukštojo mokslo desovietizacija. Kaip posovietinis fenomenas traktuojama lietuviška universitetų autonomijos samprata. 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir vėlesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose aukštasis mokslas pabrėžtinai atribotas nuo valstybinės valdžios, kartu ir nuo visuomenės. „Pokytis buvo tarsi projektuojamas į sovietinę tikrovę: norint įveikti mokslo ir studijų sistemos pajungimą totalitarinės valstybės tikslams, matoma būtinybė visiškai atsiriboti nuo valstybės, kuri jau nebebuvo totalitarinė, tikslų.“ Kita vertus, tiek universitetų strateginį planavimą, tiek lėšas, tiek studijų procesą ir toliau labai smulkmeniškai kontroliavo valstybės institucijos, nesuteikdamos galimybes aukštosioms mokykloms prisiimti atsakomybę už savo veiklos rezultatus. 2009 m. reforma pamėginta įgyvendinti tai, ko nepavykė iki galo pasiekti 2000 m. priimtu Aukštojo mokslo įstatymu ir 2006 m. patvirtintu Aukštojo mokslo plėtros planu: didesnę aukštojo mokslo konkurencingumą, savarankiškumą ir atsakomybę, glaudesnę sąsają su visuomenės reikmėmis.

Svarbiausiu 2009 m. reformos veiksmu Putinaitė laiko socialinių partnerių spaudimą. Jų dalyvavimas buvęs lemiamas „formuluojant būtinus reformai principus ir nuo jų nesitraukiant. Antra, jų dalyvavimas lėmė, jog politikai negalėjo likti abejingi keliamiems mokslo

ir studijų tikslams bei reformos būtinumui: net nesant dideliam politiniam suinteresuotumui daromi kai kurie į reformą vedantys veiksmai ar su socialinių partnerių palaikymu perimama pati reformos iniciatyva“. Svarbiausiais reformos partneriais Putinaitė laiko Lietuvos laisvosios rinkos institutą, Žinių ekonomikos forumą, Lietuvos mokslininkų sąjungą, Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungą, Užsienio lietuvių mokslininkų sąjungą, Lietuvos pramonininkų konfederaciją, Lietuvos universitetų rektorių konferenciją, taip pat abi tuometines nacionalines Lietuvos studentų organizacijas. Mažiau dėmesio nusipelno valdžia. Švietimo ir mokslo ministerija traktuojama kaip anoniminė jėga, dažniausiai skelbianti reformos dvasiai priešingus ar kompromisinius dokumentus. Reformos partnere nelaikoma Lietuvos mokslo taryba, neminimi su Studijų kokybės vertinimo centru susiję aukštojo mokslo ekspertai.

Putinaitė pateikia glaustą, bet tikslią reformos koncepcijos genealogiją. Jon sugula jau minėtas Aukštojo mokslo plėtros planas, 2006 m. Liberalų sąjūdžio parengti „Mokslo ir studijų reformos metmenys“ bei Tėvynės Sąjungos „Aukštojo mokslo reformos principai“, 2007 m. birželio 14 d. pasirašytas Lietuvos parlamentinių politinių partijų susitarimas dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų ir du 2008 m. kovo 18 d. įregistruoti naujo Mokslo ir studijų įstatymo projektai – vienas pateiktas Vyriausybei, o kitas opozicinių parlamentinių politinių partijų. Šiedu įstatymų projektai dar iki 2008 m. rudenį vykusių rinkimų buvo audringai svarstomi Seime ir už jo ribų, tad 2009 m. į valdžią atėjusiems reformų šalininkams permainingų dirva jau buvo gerai išpurenta.

Dar vienu svarbiu reformos šaltiniu Putinaitė laiko Lietuvos mokslo ir studijų sistemos tarptautinius įvertinimus ir lyginamąją Europos Sąjungos statistiką, padėjusius identifikuoti mūsų mokslo ir studijų sistemos silpnybes ir sugestijavusius sprendimus. Pirmasis iš tokių įvertinimų, nepraradęs aktualumo daugiau kaip dešimtmetį, buvo Norvegijos mokslo tarybos 1995 m. atlikta Lietuvos mokslo

sistemos būklės apžvalga, apėmusi ir universitetinį aukštąjį mokslą. Antrąją etapinę studiją 2003 m. kovą atliko Pasaulio bankas, įvertinęs Lietuvos žinių ekonomikos potencialą, trečiąją – Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos Mokslinių ir techninių tyrimų komiteto (CREST) mišriosios politikos analizės grupė (2007). Jų rekomendacijos tapo tiek oficialių valstybės planavimo dokumentų, tiek reformų projektų atrama. Tiesa, Putinaitė nurodo ne visas etapines Lietuvos mokslo ir studijų būklės analizės², nemini oficialių šalies įsipareigojimų Lisabonos strategijai ir Bolonijos proceso analitinių dokumentų.

Įdomiausia Putinaitės studijos dalis yra reformos vykdytojų elgesio pristatymas. Studijos autorė nurodo keturias reformos pradžios strategijas: „geriau daugiau negu mažiau“, sinchroniškumas, tiesioginis informavimas ir greita pradžia. Pasinaudodama 2009 m. pradžioje susiklosčiusiomis politinėmis ir ekonominėmis aplinkybėmis (įtikinama konservatorių ir liberalų pergalė rinkimuose, ekonomikos krizė, ES struktūrinių fondų finansinės priemonės), Steponavičiaus komanda ėmėsi įgyvendinti maksimalius sisteminius pokyčius iš karto keliose svarbiausiose mokslo ir studijų sistemos srityse, taip neutralizuodami diskusijas dėl vienai ar kitai grupei neįtinkančių reformos elementų. Permainas, panašiai kaip naktinėje mokesčių reformoje, buvo stengiamasi atlikti kuo greičiau, kad nenumatytų politinių pokyčių atveju nebebūtų kelio atgal. Pasiėmus persilaužimą, reforma buvusi įgyvendinama perimant ir tęsiant kai kuriuos jau anksčiau priimtus mokslo ir studijų sistemos pertvarkos sprendimus; kuriant kompensacinius mechanizmus, švelninančius galimą neigiamą radikalios reformos inovacijų poveikį; reformos priemonės ir siekiai koreguojami pagal pirmuosius rezultatus ir ryškėjančias teisiniu reguliavimo ribas. Putinaitė tiesiogiai nepasako, ar šios strategi-

² Pavyzdžiui, mokslo ir studijų institucijų tinklo, infrastruktūros, vidinės struktūros, valdymo, įrangos bei išteklių analizės (4 ataskaitos), atliktos Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu (2007); projekto „Programinis-konkursinis MTEP finansavimo modelis“ ataskaitos, parengtos vadovaujant Lietuvos mokslo tarybai (2007).

jos yra vėlesnė konceptualizacija, ar reali Steponavičiaus komandos „lauko programa“. Daugiau dokumentinių detalių šiuo atveju būtų padidinusios studijos vertę.

Silpnesnė studijos dalis yra reformos tikslų aiškinimas ir jos įgyvendinimo priemonių pagrindimas. Svarbiausiu reformos tikslu autorė įvardija mokslo ir studijų kokybę, tačiau ją aiškina tik kaip efektyvumą – racionalų valstybės išteklių naudojimą. Tai labai siauras mokslo ir studijų sistemos tikslų supratimas. Reformos principai „konkurencingumas, racionalumas ir skaidrumas“ tekste išskleidžiami nevienareikšmiškai. Antai konkurencingumas vartojamas ir aukštojo mokslo tarptautinio patrauklumo, ir mokslinių tyrimų inovatyvumo, ir sistemą sudarančių institucijų tarpusavio konkuravimo prasme, o tai anaiptol ne tas pat. Vartotojo racionalaus pasirinkimo principui prieštarautų to paties pasirinkimo ribojimai studijų finansavimą paskirstant vis didesniam skaičiui studijų kryptių, voliuntaristiškai nustatant „valstybės poreikį“ ir t. t.

Komentuodama vieną svarbiausių reformos inovacijų – „studijų krepšelio“ principą, Putinaitė daugiau kritikuoja iki tol galiojusią aukštojo mokslo finansavimo sistemą, tačiau nepateikia įrodymų, kad „krepšeliai“ situaciją iš esmės pagerino. Čia apeinamas ir vienas aštriausių reformos kampų – studijų prieinamumo sumažėjimas socialinės atskirties paveiktiems visuomenės sluoksniams. Praeities kritikai daugiau dėmesio tenka ir kalbant apie mokslo finansavimą, nors šiuo atveju naujovės nekelia didesnių kontroversijų.

Studija neapėrija visų mokslo ir studijų sistemos pertvarkos aspektų. Kaip ir visa Steponavičiaus komandos programa, ji kalba iš esmės tik apie aukštojo mokslo reformą. Nors keletu atvejų paminėta, iš esmės nuošalėje lieka antra reformos pusė – mokslinių tyrimų sistemos pertvarka. Studijoje net neužsiminta apie svarbiausią šios pertvarkos dokumentą, susijusį su milijardinių Europos Sąjungos lėšų judėjimu – 2008 m. Vyriausybės nutarimą dėl mokslo, studijų ir verslo slėnių koncepcijų kūrimo ir įgyvendinimo.

Studijoje pateiktoje reformos interpretacijoje apskritai stinga dėmesio struktūrinių fondų panaudojimui. Juk kaip tik struktūrinių fondų programos, kaip pripažįsta pati autorė, finansinės krizės aplinkybėmis užtikrino reforminių pokyčių įgyvendinimą. Tokio santūrumo priežastį nesunku nuspėti: juk šios programos suprojektuotos ir patvirtintos 2006–2007 m. – dar net ne Gedimino Kirkilo, o Algirdo Brazausko vyriausybės metais. Suderintas su Briuseliu, jas 2009–2013 m. buvo galima keisti tik kosmetiškai. Taigi po Steponavičiaus reformos statiniais glūdi solidūs (daugiau kaip 2 mlrd. litų) ministrų Motuzo, Žakaitienės, Monkevičiaus mokslo ir studijų raidos projektų pamatai.

Pažvelgus šiuo rakursu išryškėtų ir daug didesnis negu iš studijos atrodo valstybės institucijų arba, šiuolaikiškiau sakant, valstybės tarnybos indėlis į mokslo ir studijų reformą. Kaip oras reikalingos investicijos į mokslo infrastruktūrą, Lietuvos mokslo finansavimo pertvarkymas, mokslo institutų sujungimas, *de facto* prasidėjusi universitetų konsolidacija, studijų kokybės užtikrinimo sistemos pakeitimai pagal Bolonijos proceso nuostatas, mokslo ir studijų strateginio planavimo sistemos pagrindai – pertvarkos elementai, parengti Švietimo ir mokslo ministerijoje, Lietuvos mokslo taryboje, ministerijai pavaldžiose institucijose bei ekspertų grupėse. Beje, stiprinti Lietuvos mokslo ir studijų sistemos viešojo valdymo pajėgumus ir strateginį intelektą primygtinai rekomendavo ir minėtų tarptautinių vertinimų autoriai.

Žilvino Martinaičio straipsnis knygoje yra akademiškiausias. Panaudodamas naujosios institucinės ekonomikos terminiją (Oliver Williamson), autorius stratifikuoja 2009 m. reformos elementus, susijusius su kontroversiškiausiai jos aspektais – aukštųjų mokyklų valdymu ir studijų finansavimu – ir atskleidžia dviejų skirtinga sparta kintančių jos institucinės struktūros lygmenų – valdysenos (angl. *governance*) ir politėjos (angl. *polity*) – konfliktą.

Valdysena, pasak autoriaus, apima įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose įtvirtintas taisykles, jas įgyvendinančių institucijų organi-

zacinę sistemą bei elgsenas, o politėja – konstitucinę doktriną ir jos institucinę aplinką. 2009 m. reformoje „pasireiškė visi institucinių sąveikų mechanizmai: aukštojo mokslo valdysenos kaitą suvaržė politėjos institucijos ir individų / grupių strategijų grįžtamasis ryšys, reformos valdysenos lygmenyje taip pat lėmė politėjos institucijų kaitą“. Dėl intensyvios teisėkūros bent trimis lygmenimis – valdysenos (Mokslo ir studijų įstatymas), individų ir grupių strategijų (reformos šalininkų ir priešininkų teisiniai veiksmai) ir politėjos (Konstitucinio Teismo sprendimai) Lietuvoje susiformavo gausūs „instituciniai susiklojimai“ – senų ir naujų normų koegzistavimo situacijos, lemiančios tolesnius konfliktus ir institucijų evoliuciją. Pavyzdinis susiklojimas – šiuo metu veikiančios aukštųjų mokyklų tarybos, kurių dauguma sudarytos pagal 2009 m. Mokslo ir studijų įstatymo nuostatas, kurios jau pripažintos negaliojančiomis ir pakeistos 2009–2011 m. Konstituciniam Teismui priėmus sprendimus, o vienos aukštosios mokyklos – Vilniaus universiteto – taryba tebėra sudaryta laikantis 1990 m. priimto Vilniaus universiteto statuto įstatymo nuostatų.

Martinaitis įžvalgiai komentuoja sprendimų, priimtų „mažosiose kryžkelėse“, įtaką „didžiojo plano“ įgyvendinimui. Pasak jo, Konstitucinio Teismo nutarimams dėl aukštųjų mokyklų tarybų įtakos turėjo 1994 m. byloje dėl universiteto bendrabučio privatizavimo pateikta „istoriškai susiklosčiusios“ universiteto autonomijos interpretacija, o juos tiesiogiai išprovokavo praeitos ir užpraeitos kadencijos Seimo narių kreipimaisi į Konstitucinį Teismą dėl įvairių su aukštuoju mokslu susijusių sprendimų konstitucingumo. Jeigu būtų buvusi pasirinkta kita politinės kovos strategija, politėja aukštojo mokslo srityje nebūtų taip „sustorėjusi“ ir taip apribojusi valdysenos kaitos galimybes.

Martinaitis atskleidžia, kaip dėl komplikotos skirtingų sluoksnių institucijų sąveikos reforma iš dalies „grįžo atgal“, kai kuriomis nuostatomis priartėdama prie iki 2009 m. buvusios būklės (šalia aukštųjų mokyklų tarybų, valstybės planavimo elementai skirstant „kreipšeliu“, viešojo finansavimo skyrimo privačioms aukštosioms mokykloms apribojimas ir kt.), tačiau kai kurie kiti jos laimėjimai

(pavyzdžiui, aukštųjų mokyklų tarybų funkcijos) įsitvirtino ir tapo politėjos dalimi. Remdamasis geru tarptautinės aplinkos ir mokslinės literatūros išmanymu, straipsnio autorius gražiai pakomentuoja kai kuriuos konstitucinės doktrinos ribotumus (utopinis reikalavimas, kad viešasis finansavimas būtų grindžiamas „valstybės poreikio“ prognoze).

Iš problemišių straipsnio dalykų paminėtinas termino *polity* lie-tuvinimas kaip „politėja“ – ši aristoteliška kategorija turi ir daugiau įsišaknijusių reikšmių, todėl dėl *polity* lietuviško atitiktens dar reikėtų tarpdisciplininės diskusijos. Tačiau nesivieliant į tokias detales Martinaičio straipsnis yra viena įdomiausių publikacijų Lietuvos mokslo ir studijų politikos klausimais, kokias tik teko matyti. Jį jau matau kaip puikią „atvejo analizę“ Lietuvos viešosios politikos uni-versitetinėse studijose.

Eugenijaus Butkaus apžvalga meta šviesos į tą pertvarkos pusę, kuri mažai aptariama kituose knygos straipsniuose – į mokslinių tyri-mų sistemą. Pakomentavęs tarptautinį kontekstą, Butkus daugiausia dėmesio sutelkia į mokslo finansavimą, analizuoja mokslo institutų pertvarką, mokslo prioritetizavimą, vertinimą ir mokslininkų kvalifi-kacijos tobulinimą. Straipsnis sugestijuoja, kad mokslo sistemos kai-ta yra visai kita istorija, negu 2009 m. įstatymu įteisinta reforma. Jos ištakos matomos Lietuvos mokslo ir technologijų baltojoje knygoje (2001), Europos Sąjungos strategijose, ekspertų išvadose dėl atotrū-kio nuo tarptautinių tendencijų. Mokslinių tyrimų sistemos pertvar-koje vieną svarbiausių vaidmenų, pasak Butkaus, suvaidino Lietuvos mokslo taryba – 2007 m. kartu su Švietimo ir Ūkio ministerijomis parengė mokslo ir inovacijų finansavimo pertvarkos koncepciją. Ją įgyvendinant jau tais pačiais 2007 m. pagal Europos mokslo tarybos pavyzdį pakeistos LMT funkcijos, sudarymo principai ir struktūra, kiek vėliau perduoti ir pagrindiniai Lietuvos mokslo programinio konkursinio finansavimo svertai. 2009 m. reforma Tarybai atplukdė ES struktūrinius fondus, kurie jos biudžetą ir kartu realią įtaką mokslui per keletą metų padidino dešimteriopai.

Butkaus apžvalga parašyta konstatuojamąja maniera, nesisten-
giant atskleisti probleminių įtampų ar polemizuoti. Kai kurie svar-
biausi pastarųjų metų mokslo sistemos kaitos bruožai ir joje liko tik
paminėti. Tai mokslo, studijų ir verslo slėniai, nepavykę bandymai
koordinuoti ir prioritetizuoti mokslo ir inovacijų sistemos plėtrą
(Mokslo, technologijų ir inovacijų plėtros komisija, įsteigta 2005 m.
ir uždaryta reforminės Andriaus Kubiliaus Vyriausybės 2009 m.),
atskiros epopėjos verti mūšiai su Finansų ministerija dėl mokslinin-
kams skiriamos paramos apskaitymo ir kt.

Dainius Dikšaitis išsamiai dokumentuoja vienos iš Lietuvos stu-
dentų organizacijų – Lietuvos studentų sąjungos – indėlį į pastarosios
mokslo ir studijų reformos parengiamuosius procesus. Primenamos
per daugiau kaip dešimtmetį LSS atliktos studentų ir moksleivių nuo-
monių apklausos, tyrimai, siūlymai įvairiems reformos politiniams
dokumentams, reformos metu naudotos politinio poveikio formos
(akademiniai pusryčiai, koncertai, peticijos, piketai ir kt.), taip pat
ekstremalūs LSS teisiniai veiksmai, turėję poveikio viešosios opini-
jos reformos klausimais kristalizacijai (teisminis ginčas dėl Kauno
technologijos universiteto rektoriaus rinkimų rezultatų). Šis kroniki-
nis dokumentinis aspektas neabejotinai vertingas, jis gerai užfiksuoja
ir atskleidžia vieną pavyzdinių Lietuvos studentijos pilietinio aktyvu-
mo puslapių. Kiek silpniau straipsnyje yra atskleistas LSS veiksmų
poveikio vertinimas. Nelengva įrodyti, kuris veiksnyš nulėmė Vy-
riausybės sprendimus ar teisės aktų formuluotes, tad teiginiai apie
LSS kaip reformos lyderio vaidmenį vietomis skamba rizikingai.

Petras Baršauskas atskleidžia reformos pastūmėtus pokyčius
Kauno technologijos universitete. Nuo universiteto bendruomenės
nepriklausoma KTU taryba, sudaryta pagal 2009 m. Mokslo ir studi-
jų įstatymą, 2012 m. pradžioje patvirtino ilgalaikę universiteto strate-
giją ir akademinės veiklos atnaujinimo veiksmų planą. Pagal projek-
tais suskirstytas šio plano gaires nuo 14 iki 9 sumažintas universiteto
fakultetų skaičius, sustambinti smulkesnieji padaliniai, į vidinius

„klasterius“ sutelktas mokslo potencialas, pakeistas studijų modelis, studijų programų valdymas perduotas studijų programų vadovams ir programų komitetams, įdiegta nauja darbo užmokesčio sistema ir atlikta daugybė kitų reforminių darbų. Viena svarbiausių permainų – perėjimas prie vidinės ūkiskaitos, tai yra padaliniams perduodamos visos uždirbtos pajamos, tačiau ir reikalaujama padengti visas sąnaudas. Baršauskas nieko nesako apie universiteto bendruomenės reakcijas, tačiau būtų neįtikėtina, jei tokios naujovės nesusilauktų opozicijos. Čia akivaizdžiai matyti ankstyvojoje reformos stadijoje įdiegto universiteto valdymo modelio veiksmingumas: tarybos išrinktas rektorius, nepriklausomas nuo akademinės bendruomenės, yra pajėgus vykdyti radikalius pokyčius. Deja, 2011 m. gruodžio 22 d. Konstitucinis Teismas šį daugelyje pasaulio šalių galiojantį modelį pripažino nekonstituciniu.

Raimondo Kuodžio straipsnis pretenduoja perteikti ekonomisto požiūrį į Lietuvos aukštojo mokslo reformą. Straipsnis pradedamas teze, kad Lietuvos aukštasis mokslas yra išsigimęs, kaip šio išsigimimo priežastis nurodoma „finansų sausra“, o kaip šios padarinys – universitetų statuso ir diplomų infliacija. Antroje, pozityviojoje straipsnio pusėje autorius nagrinėja aukštojo mokslo kaip prekės pobūdį, sugestijuoja, kad aukštasis mokslas yra ne viešoji, bet privati prekė, daranti teigiamą išorinį poveikį, ir atmeta aukštojo mokslo kaip viešos paslaugos teikimo tikslingumą, siūlydamas susitelkti į studentų skolinimosi sąlygų tobulinimą. Remdamasis britų šaltiniais, Kuodis teigia, kad aukštasis mokslas teikia didžiulę ir tyrimais įrodomą asmeninę naudą, todėl tikslinga ir aukštojo mokslo finansavimą grįsti privačiomis lėšomis. Aukštojo išsilavinimo prieinamumo barjerą, sekant anglų pavyzdžiu, siūloma įveikti su pajamomis susietų paskolų sistema. Konstitucinį barjerą mokamam aukštajam mokslui Kuodis siūlo įveikti privatizuojant universitetus.

Poleminis supaprastinimas („aukštojo mokslo išsigimimas“, „Kai kurie politikai ir elito atstovai po beveik dviejų nepriklausomybės

dešimtmečių pagaliau suvokė, kad reikia kažką daryti...“) mažina aptariamo straipsnio įtikinamumą. Straipsnyje išdėstyta siūlymas apeina kai kuriuos kritiškai svarbius problemos aspektus – tarkime, skirtingų sričių aukštojo išsilavinimo kainų asimetriją, stojančiųjų informuotumo ir didžiulių pradinį viešųjų investicijų poreikio kliūtis. Kita vertus, jame paprastai ir sugestyviai pristatoma angliško aukštojo mokslo finansavimo modelio logika, iškeliant vieną pamatinių diskusijos dėl aukštojo mokslo finansavimo klausimų – ar aukštasis mokslas yra viešoji, ar privati gėrybė? Straipsnis turi ir stiprų kritinį užtaisą. Taigi jis atitinka leidinio sumanymą ir yra pakankamai turiningas.

Kaip reformos iniciatorių refleksijų rinkinys *Reforma Lietuvoje* palieka ir neatsakytų klausimų. Galėtume pasigesti vieno svarbiausių pertvarkos ideologų, Tėvynės Sąjungos „Aukštojo mokslo reformos principų“ autoriaus Manto Adomėno ar vieno iš jos intelektualinių rėmėjų, Laisvosios rinkos instituto anuometinio direktoriaus Remigijaus Šimašiaus žodžio. Nuo reformos pradžios sukakus jau penkeriems metams, lauktina ir platesnio apibendrinimo, projekcijos į ateitį. Tačiau suprantama, kad ribotos apimties leidinys negali atsakyti į visus klausimus. Kaip pagrindas tolesnei diskusijai ši knyga neabejotinai atliks konstruktyvų vaidmenį.

GIEDRIUS VILIŪNAS